

BISERICA ȘI ȘCOALA

REVISTA OFICIALA A EPISCOPIEI ARADULUI

Redacția și Administrația
ARAD, STR. EMINESCĂ 18

APARE DUMINECA
Redactor: Pr. Ilarion V. Felea

ABONAMENTUL:
Pentru particulari pe an 1000 lei.

DE CE LA ARAD...

Un grup de intelectuali din Arad, întruniți la o consfătuire în cabinetul D-lui Primar al Municipiului Arad, în 30 Ianuarie 1945,

luând cu bază de discuție Decretul-lege Nr. 660 pentru înființarea Universității de Vest, pentru „regiunea Banatului și Aradului”;

având în vedere că în prima ședință a Eforiei Universitare, ținută în Timișoara la 21 Ianuarie 1945, nu s'a luat în considerare memoriul eforilor arădani, prin care solicitau pentru Arad Facultățile de Teologie, Drept, Litere și Filosofie, deși în art. 25 din susnumita lege posibilitatea aceasta este dată;

constatând că numărul eforilor din Arad este disproporțional de mic față de cel al eforilor din Timișoara;

văzând în fine cu durere că Aradul este cu totul desconsiderat, umilit și nedreptățit când e vorba să i se judece trecutul și să i se croiască viitorul;

cu unanimitate apelează la M. S. Regele, la D-l Președinte al Consiliului de Miniștri și la D-l Ministru al Educației Naționale să binevoiască:

1. A repartiza la Arad — prin lege — Facultățile de Teologie, Drept, Litere și Filosofie;

2. Prin modificarea art. 2 și 32 din lege, a ridica Academia Teologică din Arad la rangul de Facultate de Teologie, în conformitate cu desideratul cuprins în memoriul alcătuit în acest sens de către profesorii acelei Academii, precum și în memoriul eforilor arădani către Eforia Universității de Vest;

3. A desemna dintre reprezentanții vieții culturale și economice ai Aradului un număr mai mare de efori, cu consultarea opiniei publice arădane, proporțional cu numărul eforilor timișoreni și cu numărul Facultăților cerute la Arad.

Aceste desiderate își au următoarea motivare:

1. Aradul reprezintă punctul central din Vestul Țării, pentru care s'a înființat noua Universitate. Această instituție numai prin satisfacerea desideratelor de mai sus ar putea să poarte cu dreptate numirea de „Universitatea de Vest”, deoarece altfel ar fi numai a Banatului. Vestul Țării se extinde nu numai asupra Banatului ci și asupra Crișanei cu centrul Arad, care are o populație românească și o regiune cel puțin atât de însemnată ca Banatul. Prin urmare, dacă Universitatea nouă a fost creiată prin lege pentru întreg „Vestul” Țării, atunci la înființarea, organizarea și localizarea ei nu poate fi luat în combinație numai Banatul cu Timișoara, ci proporțional și Crișana cu Aradul.

2. Aradul este centrul regional al Crișanei. Legat de județul Bihor prin liniile ferate Arad—Oradea și Arad—Beiuș—Vașcău, și de județul Hunedoara prin liniile Arad—Brad și Arad—Deva—Simeria, Aradul este orașul spre care gravitează în mod natural populația celor două județe, la care se adaugă masiva populație românească a județului Arad. Din Arad pleacă trenuri în douăsprezece direcții — pe lângă tot atâtea șosele naționale și drumuri județene, — ceea ce evidențiază suficient importanța și poziția acestui oraș istoric dela granița de Vest a României.

3. Aradul este cel mai vechiu centru cultural al Crișanei și Banatului. Aici avem o Episcopie dela 1705, o Școală Normală dela 1812 și o Teologie dela 1822. *Episcopia*

Episcopia
Biblioteca Centrală
Raională Arad

Aradului, cu cele două brațe ale ei: Bihorul și Banatul timișan, a susținut și ocrotit cultura românească în Vestul românismului vreme de peste două veacuri. Dacă nu ar fi creat altceva în acest timp decât cele două școli: „Preparandia” și „Teologia” — și astăzi sub oblăduirea ei — împreună cu numărul mare de școli primare confesionale, pentru cultura și progresul poporului român, și ar fi destul pentru a binemerita dela Patrie. *Scoala Normală*, cu profesorii ei — dintre care trebuie să amintim pe fabulistul și luptătorul Dimitrie Tichindeal, pe maestrul și compozitorul Ioan Vidu, pe luptătorii și învățații Constantin Diaconovici-Loga, Vincentiu Babeș, Teodor Ceonța, Alexandru Gavra, Iosif Iorgovici, Ioan Mihuț, Petru Pipos, Avram Sădean etc. — a dat neamului până astăzi o armată de peste 4000 de învățători. *Teologia*, cu profesorii ei, — dintre care amintim pe episcopii Gherasim Raț, Miron Romanul (ajuns mitropolit), Iosif Goldiș și Roman Ciorogariu, — a dat neamului până astăzi aproape 2500 de preoți. Dintre profesorii ei din timpul mai recent avem premiați de Academia Română pe Dr Teodor Botiș cu două lucrări („Monografia familiei Mocioni” și „Istoria Școlii Normale și a Institutului Teologic din Arad”) și pe Dr Ilarion Felea cu o lucrare („Duhul Adevărului”), iar lucrarea profesorului Dr Nicolae Popovici „Canoanele” (în patru volume) este cunoscută și utilizată de preoțimea din țara întreagă. La fel activitatea culturală a fostului referent eparhial Georgiu Popa și a fecundului autor de istorie bisericească națională Dr Gheorghe Ciuhandu, iarăși cu două lucrări premiate de Academia Română („Românii din Câmpia Aradului” și „Episcopii S. Vulcan și Gherasim Raț”), precum și cea a episcopului Grigorie Comșa, deasemenea cu o lucrare („Tineretul României”) premiată de Academia Română, dovedesc că Aradul a stat și stă în fruntea culturii naționale din „Vestul” Țării. Acestea sunt realități, sunt cifre și instituții cu activități care arată că Aradul a adus în istoria culturală a neamului nostru un aport dintre cele mai însemnate, care nu poate fi trecut cu vederea, mai ales astăzi, în era democratică a Țării, când trebuie să aibă valoare faptele și realitățile, iar nu vorbele sau alte interese.

4. Pe lângă vechile așezăminte culturale, *Aradul are o tradiție de preocupări și înfăptuiri culturale*, în afară de cea dezvoltată în așezămintele amintite. La Arad apare în 1869 revista literară și socială „Speranța”, în 1872 „Lumina” și din 1877 până astăzi „Biserica și Școala”, una dintre cele mai vechi reviste culturale din toată țara. Aici apare revista „Reuniunii Învățătorilor” și „Pagini literare” în care s’au întâlnit într’o colaborare frățească scriitorii români din toată Țara încă înainte de întregirea din 1918. Aici s’a tipărit din 1916 „Sămănătorul”, în 184 numere și în sute de mii de exemplare, o bună parte din cărțile acestei biblioteci tipărite în mai multe ediții și epuizate. După „Biblioteca pentru toți”, biblioteca aceasta este cea mai serioasă încercare de popularizare a științei și literaturii în toată Țara și cea dintâi în tot Ardealul. Aici și-au publicat din scrierile lor: N. Iorga, I. Agârbiceanu, I. Clonotel, O. Ghibu, St. Metes, Tudor Vianu, E. Lovinescu, Perpessicius, Al. Borza, L. Blaga, Eug. Speranția, I. Dongorozi, Al. Iacobescu, Ion Marin Sadoveanu etc. etc. În colecția aceasta s’au tipărit opere din marii clasici români: M. Eminescu, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu etc. și traduceri din marii clasici ai lumii: Aristofan, Goethe, K. Ibsen, R. Bjornson etc. Afară de biblioteca aceasta cu caracter cultural, s’au mai tipărit la Arad două biblioteci: una de știință teologică și a doua de popularizare a învățăturilor creștine: „Biblioteca păstorului ortodox” și „Biblioteca creștinului ortodox” în 123 numere și în câteva sute de mii de exemplare. Dintre autorii lor amintim numai pe episcopii Grigorie Comșa, Policarp Morușca și Tit Simedrea și pe profesorii universitari Gala Galaction, V. G. Ispir, T. M. Popescu, I. Mihălcescu, V. Gheorghiu și alții. În Arad s’au tipărit după 1918 „Salonul literar” prima revistă cu tendințe moderniste din Ardeal, apoi revistele „Hotarul”, „Școala Vremii”, „Inoirea”, „Străjerul”, „Piatra de hotar”, „Gazeta antirevizionistă”, „Timpul Transilvaniei” ș. a. în care s’au desbătut problemele vremii și s’au ținut la suprafață până în zilele noastre preocupările culturale. Din anul 1611, când s’a tipărit la Arad prima carte, în limba latină, și până în 1918, s’au tipărit la Arad 638 cărți, iar din 1918 și până la finea anului 1943 s’au tipărit numai în editura *Diecezană* un număr de 189.610 publicațiuni zilnice, săptămânale și lunare. Pe lângă publicațiuni tot la Diecezana s’au mai tipărit, în același interval de timp, 683 cărți didactice, literare și religioase, în 2.641.845 exemplare. În 25 ani de stăpânire românească la Arad s’au tipărit într’o singură editură mai multe cărți decât în 300 ani de stăpânire maghiară. În alte edituri s’au mai tipărit și alte cărți și publicațiuni, care arată destul de convingător că Ara-

dul nu a fost numai în trecut un centru de fecundă activitate culturală, ci și în prezent continuă aceeași tradiție, ajungând — după Cluj — cel mai activ centru cultural dintre orașele transilvane.

5. *Aradul are un trecut glorios de lupte naționale și politice.* Dela Moise Nicoară, care a ridicat la începutul veacului al 19-lea steagul desrobirii politice și religioase și până la Vasile Goldiș, Ioan Suci și Ștefan Cicio-Pop, Aradul a fost locul de unde s'a condus lupta din parlamentul dela Budapesta și de unde s'a pregătit și organizat marea adunare națională dela Alba-Iulia. Aici a înflorit și a rodit o presă românească de luptă și afirmare națională, ziarele „Tribuna” și „Românul” — în coloanele cărora s'au întâlnit condee din toată țara — precum și o grafică românească, înfloritoare și astăzi. Deci încă o dovadă că *Aradul este centrul grunței de Vest* și că acest rol și l-a împlinit cu prisosință.

6. *Aradul poate oferi localurile pentru cele trei Facultăți și cheltuielile materiale pentru întreținerea lor.* În special: — a) Pentru Facultatea de Teologie poate oferi *Palatul Academiei Teologice* cu tot trecutul ei de 123 ani și cu biblioteca ei de 15.000 volume. — b) Pentru Facultățile de Drept, Litere și Filosofie poate oferi *Palatul Cultural*, un impunător și admirabil colegiu universitar, demn de orice metropolă apuseană. — c) *Biblioteca Palatului Cultural*, care constă din aproape 100.000 volume. Biblioteca aceasta, din care face parte și *biblioteca marelui istoric A. D. Xenopol*, se poate contopi cu biblioteca liceului „Moise Nicoară” din Arad, care numără 35.000 volume și astfel, prin mărimea și prin numeroasele ei cărți rare și de mare valoare, poate deveni o bibliotecă similară cu cea a Universității din Cluj. Se mai află la Arad câteva biblioteci școlare și particulare, ca biblioteca pâr. Dr. Gh. Ciuhandu, din câteva mii de volume, în care se află cărți vechi și de mare valoare, așa încât din bibliotecile Aradului se poate înigheba o bibliotecă monumentală până la cifra de 200.000 volume. — d) *Arhivele* vechi, bogate și puțin studiate ale Episcopiei, ale prefecturii județului și ale primăriei Aradului, precum și alte arhive existente. Din cât s'a cercetat până acum, s'au publicat operele pâr. T. Botiș, Gh. Ciuhandu, Ed. I. Gavănescu, Oct. Lupaș și Traian Mager, dintre care două ale pâr. Botiș și două ale pâr. Ciuhandu, precum am spus, au fost premiate de Academia Română. Partea cea mai mare însă din aceste arhive este necercetată și nestudiată. Există încă material de studiat pentru decenii întregi, numai să se creeze aici condițiile necesare cercetării științifice.

La toate aceste bunuri materiale, adăugăm *atmosfera spirituală orieltică lucrării și dezvoltării celor trei Facultăți.* Pentru Facultatea de Drept, amintirea și atmosfera luptelor politice și sociale pentru drepturile poporului român. Pentru Facultatea de Litere și Filosofie, atmosfera potrivită meditațiilor filosofice și preocupărilor literare și istorice, creată aici de scriitori ca I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc, O. Goga, Il. Chendi, Șt. O. Iosif, D. Anghel, I. Clopoșel, I. Minulescu, E. Lovinescu, G. Bogdan-Duică, I. Lupaș, Al. T. Stamatiad și alte nume proeminente de scriitori a-i timpului, precum și afinitatea de preocupari atât de apropiate și înrudite cu ale teologiei, încât nu ni-le putem imagina despărțite una de cealaltă.

7. Mai adăugăm că Timișoara, pe lângă cele patru Facultăți ale Universității de Vest, mai are Academia de Muzică și Artă dramatică și Politehnica cu Facultățile ei, inclusiv Academia de Agricultură. Nu se justifică prin nici un argument, cu excepția Capitalei, ca într'un oraș să se îngrămădească toate școlile de grad universitar, iar în altul — cu vechi tradiții culturale și cu o bogată activitate de politică națională — cum este Aradul, să nu se încuviințeze nici una. — Prin repartizarea la Arad a Facultăților de Teologie, Drept, Litere și Filosofie, unitatea Universității de Vest nu e cu nimic știrbită, deoarece distanța dintre cele două orașe este abia de 55 Km. care poate să fie parcursă în vremuri normale atât prin trenuri care pleacă din două în două ore, cât și prin mașini și autobuse pe o șosea națională bine asfaltată.

8. În fine, *Aradul românesc are revendicările lui pentru un Institut universitar încă din 1870*, când schița proiectul unui „învățământ mai înalt”, care să cuprindă *Teologia, Dreptul, Filosofia și Politehnica*. Dacă împrejurările măștere de atunci nu au permis înaintașilor noștri o operă atât de frumoasă, așteptăm ca împrejurările de astăzi, prin bunăvoința factorilor în drept, să ne fie mai prielnice înlăptuirii — cel puțin în parte — a testamentului părinților noștri dela 1870, ca adică să se deschidă la Arad trei dintre Facultățile Universității de Vest: *Teologia, Dreptul, Literile și Filosofia*.

Dacă toate aceste motive de ordin geografic, istoric, bisericesc, juridic și național, nu sunt de ajuns ca să-i legitimizeze desideratele în legătură cu Facultățile Universității de Vest, atunci înseamnă că Aradul e nedreptățit și condamnat la moarte, ceea ce sperăm că nu se va întâmpla și nu dorește nimeni.

IARĂȘ ÎNVĂȚĂMÂNTUL RELIGIOS...

Nu demult se exprimau, tot în acest loc, oarecari temeri cu privire la învățământul religios în școală. S'a ridicat atunci un profesor, cerând în scris suprimarea orelor de religie din programa analitică a școlilor de toate gradele. Răspunsul cel mai nimerit ce s'ar fi putut da acestei dorințe este lupta, cu mijloace legale, dar fără preget, pentru „menținerea cu orice preț a învățământului religios în școală.” În acest scop, eram convinși, că Sf. Sinod și Biserica întregă, la vremea sa, își vor spune cuvântul (v. „Biserica și Școala” Nr. 38/1944 pag. 208).

Între timp ni s'au dat „declarații liniștitoare și încurajatoare”, de către d. ministru Dr. Gh. Pop, la instalarea în fruntea departamentului Cultelor și Artelor, prin care se arată necesitatea ca educația să se facă pe temeiul învățaturii religioase (v. „Biserica și Școala” Nr. 48/1944, pag. 377).

Și iată că acum mai recent ziarele ne aduc știrea că, printr'un decret lege, catehizația a fost eliminată din învățământul muncitoresc. Temerile exprimate atunci s'au dovedit — din nefericire — întemeiate într'o privință. Spun: din nefericire, pentru că acest act nu este doar un afront nemeritat de Biserica românească, ci e un grav prejudiciu adus viitorului acestui Neam.

Biserica ortodoxă română, în speță, nu merită un astfel de tratament. Fiindcă în smerenia ei grijulie de-a nu îndispune mărimile politice din toate timpurile, ea n'a pretins niciodată integral educația fiilor săi tineri, care ca mâne aveau să fie membri activi ai Țării noastre. Ar fi fost mai justificat acest tratament dacă Biserica dela noi ar fi susținut prin luptă acerbă acest drept al său, într'o așa numită „luptă pentru cultură,” ca în Franța și 'n Germania lui Bismark și a lui Hitler (Kulturkampf), creind astfel o situație de adversitate între Biserică și Stat (v. E. Popovici: Istoria bisericească universală vol. IV pag. 185 și 192). De dragul păcii Biserica ortodoxă n'a mai insistat să susțină nici măcar școlile confesionale create de Șaguna, dar-mi-te să mai aibă și pretenția de susținere a unor Universități confesionale, ca în Apus. Lasă că Biserica or-

todoxă nici n'are la dispoziție averi mari ca și confesiunile apusene. Dar măcar școli confesionale primare și câteva secundare, ca și înainte de războiul trecut, în Ardeal, putea susține. În schimbul acestei renunțări reverenda preoțească a fost admisă în școale o oră sau două la săptămână. Dar iată că acum se mai discută și aceste firimituri ce abia-și-abia mai răzbat la masa duhovnicească a copiilor Neamului nostru. Dar dacă, la un moment dat, nu va mai fi nici atâta? Atunci „va avea Biserica noastră atâtea școli confesionale ca să facă față laicizării învățământului? A făcut ea ceva în vederea instituirii unui învățământ religios în jurul bisericii, atât la sate cât și la orașe? Căci, să se știe, confuzia și lipsa de pietate ce domnesc la noi în sufletul multora se datoresc faptului că Biserica nu are în mână propriuzis educația tineretului” (Em. Vasilescu: „Râvna Casei Tale,” pag. 12).

Astfel iată-ne ajunși la a doua afirmație pe care am întemeiat acest articol, și anume că suprimarea învățământului religios prejudiciază și viitorul Neamului românesc. Căci dacă și aceste două ore pe săptămână i s'au acordat și i se mai acordă încă în învățământ, afară de cel muncitoresc, aceasta înseamnă că mai există oameni care-și dau seama că măcar aceste ore de religie sunt absolut necesare pentru educația tineretului. Repet — și de o mie de ori, dacă trebuie — că fără o educație în spiritul moralei creștine nu vom putea crește oameni. Acest adevăr îl recunoștea chiar și Ministerul Instrucțiunii, că „educația morală este preocuparea de competență în care trebuie să se concentreze toate aspirațiunile organizației școlare” și „în școală instrucțiunea este subordonată educației”. Într'adevăr experiența dureroasă a războiului acestuia ne învață ce înseamnă știința fără frâna moralei creștine. Mai de preț ne este un om modest și de caracter, decât o lichea savantă. Lumea toată și Țara noastră mai vârtos are nevoie de caractere. Însă caracterele morale nu se pot forma decât pe temelia principiilor moralei creștine. „Era o vreme când în liceu se făcea, în acest scop, un curs de etică filosofică abstractă, care nu folosea aproape la nimic” — scrie un reputat profesor

de pedagogie la Universitatea din București — și conchide apoi: „Indiferent dacă este vorba de un preot sau de un profesor laic, morala pe care o predă trebuie să fie o *morală creștină*” (G. G. Antonescu: *Educația Morală și Religioasă în Școala Românească*, pag. 132 și 134).

N'aș vrea să se creadă că interese mărunte mă îndeamnă la astfel de constatări. Din catehizarea elevilor atâția dintre noi, preoții de enorie, nu ne alegem decât cu osteneala răsplătită de satisfacția datoriei împlinite. Inșă ceeace mărturisesc aci aș putea proba și cu alte dovezi, conform principiului: „*audiatur et altera pars*”.

Iată, de pildă, ce am cetit deunăzi într'un ziar bucureștean (Bilete de papagal, director: Tudor Arghezi, nr. 20 din 14 Ian. 1945), sub titlul: „Eliminarea religiei din învățământul muncitoresc”. „Suntem informați că Ministerul Muncii — în urma unor sugestii difuzate de anumiți factori și în urma unor ample discuții și opinii antipodice ale membrilor învățământului — a luat hotărârea definitivă de a scoate religia din învățământul muncitoresc.

Când toți inspectorii și conducătorii acestei direcții au dresat, în diferite ocazii, procese verbale, din care se constata necesitatea și valoarea educativă și instructivă a religiei și moralei, de când e programată în învățământ, pentru ucenicii necăjiți și obidiți, când valoarea socială a învățământurilor lui Iisus e recunoscută de toți ideologii socialiști, nu înțelegem care e cauza acestei hotărâri”.

N'aș mai adăuga nimic la aceste cuvinte autorizate, dacă un glas de peste veacuri n'ar întări și mai mult constatările de mai sus. E vocea lui Robespierre, celce a dominat un răstimp Marea Revoluție franceză din 1789, cu părerile sale despre Ființa supremă și nemurirea sufletului. Teribilul Robespierre spunea într'o cuvântare: „Ateismul este aristocratic. Ideea despre o mare Ființă, care veghează asupra nevinovăției oprimate și care pedepsește crima triumfătoare, este deadreptul a poporului. Poporul, nefericitii mă aplaudă; dacă aș avea contrazicători, aceștia ar fi desigur printre cei bogați și printre cei vinovați... Dacă Dumnezeu n'ar exista, ar trebui inventat” (Thiers: *Histoire de la Revolution française*, tome second, page 4). Atât de mare era și este nevoia de a-l avea pe Dumnezeu la „cei osteniți și împovărați”! Dar cine-l sălășluște pe Hristos în inimile copiilor mai cu succes decât preotul catihet? Și când mai bine decât în orele de religie?

Din toate acestea ne putem da seama cât

de mult prețuiește pentru alții religia și educația morală creștinească. Noi preoții trebuie mai vârtos să ne dăm seama că învățământul religios e chestie de viață și de moarte pentru Biserica noastră. Porunca vremilor de azi este „ca, după exemplul altor țări, unde Biserica s'a infiltrat în toate ramurile de preocupări sociale și mai ales în educarea copiilor, preoții Bisericii noastre să-și îndrepte atenția în primul rând către copii și tineret... Romano-catolicismul și protestantismul nu s'au mulțumit numai să facă la biserică educația religioasă a copiilor, până la 14 ani, dar și-au făcut școli ale lor, confesionale începând dela grădinița de copii până la universități care rivalizează cu cele ale statului ca învățatură, dar au în plus increderea părinților în ce privește educația morală a copiilor” (Em. Vasilescu: *Râvna Casei Tale*, pag. 118—119). Dar noi? Să menținem măcar ceeace am avut: orele de religie. Cu orice preț. Mijloacele se vor afla dacă suntem inspirați de cătuși de puțin devotament pentru legea Domnului Hristos. Despre aceste mijloace morale și materiale — cu altă ocazie.

Presviterul B.

Limba maghiară în matricolele bisericești și corespondența oficială

II.

În fața stăruințelor cărmuirii de Stat de a scrie matricolele în limba maghiară, Episcopul Ghersim Raț se vede silit, după cum mărturisește singur, să dea o circulară prin care rânduește întrebuițarea limbii ungurești la scrierea matricolelor bisericești. Circulara poartă data de 18 Sept. 1844. În ea se arată că dela această dată într'o lună, în cancelaria episcopescă se vor găsi protocoalele cele nou legate în volum și tipărite în limba ungurească. Protocoalele vor fi împărțite în patru categorii, după mărimea și starea materială a parohiilor. În aceste protocoale, începând din „1 Ianuarie 1845 după călidarul nostru, preoții vor avea a scrie botezații, cununații și morții” sau ei singuri, sau cari ungurește nici cât nu știu prin alții, *însă fără de a strămuta cognumele și numele ungurește*. Spre pildă, în loc de Ioan, Petru, Andrei a nu scria János, Péter, András, precum iarăși spre pildă Iosif, Roșu, George, Albu, nu trebuie uncurizat Jóska, Vörös, György, Fehér, *ci „scrise cognumele sau porecla chiar românește ori sârbește cum sânt, iar numele din botez scrise chiar cum se află în cărțile noastre cele bisericești, numai cu litere ungurești” (scl. latine)*.

Episcopul prevedea că vor fi mulți preoți de aceia care „din cauza neștiinței limbii ungurești nu

vor fi în stare singuri cu mâinile lor în aceste protocoale ungurește a scrie". Pentru aceștia, Episcopul rânduia să-și lineze fiecare câte exemplare socotește că-i vor fi de lipsă, pentru a scrie în ele românește, cum știu, și din acelea apoi prin altul care știe bine ungurește a scrie în protocoalele originale ungurești în acea limbă.

Protopopii vor avea de două ori pe an a le „revidelui” și preoții care nu le-ar scrie după cuviință „incoace ai arăta”.

Tot în această circulară se stabilește că extrasele din protocoalele bătrâne românești se vor da tot în limba română cum se află în original.

Aceste erau dispozițiile Episcopului Gherasim — pentru satisfacerea apăsătoarelor ordine prea înalte. De însemnat faptul ce reese din întreaga circulară, că Episcopul, chiar atunci când nu mai putea în piedea introducerea limbii ungurești, avea grijă să nu se promoveze prin aceasta maghiarizarea numelor — și prin ele a persoanelor, de altfel scopul nemărturisit al acestor măsuri, — un merit incontestabil și o dovadă a dragostei față de neamul său. Cât despre numele de botez, Episcopul recomandă să se scrie așa cum se află în cărțile bisericești: temeiul și mărturia de totdeauna a adevăratei limbi românești.

Dar nici după această circulară se pare că nu s'au introdus peste tot limba maghiară în scrierea matricolelor. În prima ședință a anului 1846 se citește plângerea Comitatului Cenad, în aceea așternută că unii preoți nici până atunci nu-și scriau matricolele bisericești în ungurește potrivit articolului de lege VI din 1840. Consistorul determină: Se va comunica Cinstiului Comitat că încă din anul trecut fiind dată dispoziția, efectul se va vedea în curând.¹⁾

În același an, în 26 Martie, Consistorul din Oradea-Mare aduce hotărârea de a-și redacta procesele verbale de ședință în limba maghiară, conformându-se dispozițiilor amintitei legi.²⁾

Consistorul din Arad, — urmând invitației³⁾ Consiliului Locotenențial din 39 Dec. 1844, care porunca folosirea limbii ungurești în Consistor, — își redactează și el procesele verbale în limba maghiară, dar numai începând cu anul 1846. Tot în ungurește sunt redactate și protocoalele de ședințe din anii următori 1847 și 1848, iar cele din 1849 sunt scrise în românește.

Dacă pentru Consistoare era mai puțin apăsătoare dispoziția folosirii limbii ungurești, pentru necăjiții preoți de pe sate, care nu cunoșteau limba, a fost adeseori o nenorocire. Sunt destule cazuri când preoți neștiutori de limbă ungurească erau opriți de

a ocupa o parohie sau izgoniți dela parohiile lor, numai pentru această neștiință.

Așa de pildă, comunitatea din Ilteu cere Episcopului să hirotonească de preot pe Zenovie Givulescu, fratele preotului lor mort Grigorie Givulescu, după care au rămas copii mulți și mici, soție și mamă bătrână. Răposatul fusese preot bun, iar fratele se angajase să crească pe nepoții săi orfani. Dar, ... marele năcaz! nu cunoștea limba ungurească. Cu toate acestea Consistorul, luând în considerare familia rămasă după răposatul preot, nefiind alt contracandidat și neputându-se lăsa parohia neîndeplinită, numește pe Zenovie Givulescu de preot, dar cu condiția să se silească a învăța limba maghiară.¹⁾

Mai rău să pare că a umblat preotul Moise Crișan din Hodoș. În ședința din 8/20 Mai, Consistorul primește adresa secundului subprefect al jud. Arad, Dezső Adam, în care arată că în urma plângerii Domnului de pământ (proprietar) din Hodoș, s'au făcut cercetări din care reese că Hodoșul are un astfel de preot, care nu înțelege limba maghiară și cu atât mai puțin o vorbește. Și, deoarece paragraful 8 din art. de lege VI din 1840 precizează că nu poate funcționa ca preot la nici o confesine persoană care în țara maghiară nu posedă limba maghiară, roagă pe Episcop ca preotul Moise Crișan din Hodoș, care nu vorbește ungurește, deci e inapt după lege, să fie mutat și în locul lui să numească pe altul, apt.

În legătură cu aceasta se citește și recursul preotului interesat, în care se plânge că Toc Ioan proprietar (birtokos) din Hodoș, își arogă drepturi asupra bisericii; casa și pământurile parohiale le-a ocupat de un an și le ține cu forța; brutalitățile (szakaskodását) și le face cu atâta îndrăzneală, încât nu numai petiționarul ci și enoriașii săi încep să le simtă; deoarece neputând intra în casa parohială din cauza teroarei proprietarului a luat în chirie casa unui enoriaș care, fiind pivnicerul domeniului, n'are nevoie de ea, fiind situată la marginea hotarului, dar aceasta neplăcând proprietarului, l-a dat afară pe pivnicer numai să-l forțeze să-și reia casa dela petiționar, din care cauză ca să nu rămână sub cerul liber cu copiii, a fost silit să se retragă într'un grajd, unde stă și în prezent. Cere se fie repus în drepturi, iar proprietarul abuziv să fie tras la răspundere.

Rezoluția: Preotul Moise Crișan din Hodoș a fost sfințit în anul 1836, deci înainte deaparația legii VI par. 8 din 1840. Legea neavând efect retroactiv, numitului nu i se pot aplica prevederile ei, cu atât mai puțin cu cât ungurește înțelege, a vorbi și scrie știe atât cât e nevoie pentru conducerea matricolelor și se poate socoti mai bun cetățean decât

¹⁾ Prot. ses. cons. seria 2—1846.

²⁾ Prot. ses. cons. seria 121—1846.

³⁾ Prot. ses. cons. seria 31—1845.

¹⁾ Prot. ses. cons. seria 77—1845.

proprietarul Tok Ioan care ca și proprietar și nobil maghiar ar trebui neapărat să știe ungurește! el nu știe limba țării ungurești pe pământul căreia tiranizează (hatalmaskodik = face pe grozavul) lumea. Dealtfel mutarea preoților neintrând în atribuțiile lui, subprefectul să fie recercat a păstra pe preotul numit în drepturile sale, proprietarul să fie oprit de a mai comite abuzuri, iar despre măsuri să fie avizată și Episcopia.¹⁾

Dar nici proprietarul și nici Comitatul nu se astâmpără. Ei agită printre credincioși împotriva preotului. În 17 August același an, subprefectul trimite o nouă adresă Episcopului, cerându-i ca — de data aceasta la „dorința locuitorilor din Hodoș” — preotul Crișan să fie scos din parohie. — Consistorul nici din data aceasta nu-i ia în socotință cererea, determinând doar că s'au făcut demersuri în cauză la Consiliul Locotenențial, împotriva măsurilor Comitatului.²⁾

Informații ulterioare, nu se mai găsesc în acest an. E probabil că chestiunea s'a târăganat — cum era obiceiul — mai multă vreme. Din cele înșirate se poate însă desprinde scopul cu care se adusesse legea din 1840, cu privire la limba ungurească, precum și revoltătoarele abuzuri ale unei oficialități neînfrânate. Ofenziva maghiarizatoare, alături de propaganda unionistă, a fost al doilea mare canon pe capul necăjitului cler și popor român din acele vremuri. Câte neînsemnate și nescrise mucenicii s'au îngropat sub țărâna uitării, — dintre fiii neamului și bisericii noastre depe aceste plaiuri ca și de aiurea.

— Un cuvânt de pomenire, un creștinesc Dumnezeu să-i odihnească cu dreptii, pentru jertfa și străduințele lor umile de a ne păstra limba și legea.

E locul să însemnăm că folosirea limbii maghiare în matricolele bisericesti și la scrierea proto-coalelor de ședință, pentru care a ostenit așa de mult oficialitatea maghiară și maghiarizatoare a vremii, a fost de scurtă durată. Încă primele luni ale anului viornitei (1848), când încă nici nu începuseră bine tulburările, din orașul Ujvidék (Neoplanta) sosea știrea că *populația a scos din biserică matricolele ungurești și le-a ars în loc public*. Mitropolitul, pentru preîntâmpinarea acestor tulburări, dă ordin ca pe viitor, matricolele să se scrie în limba care e obișnuită în localitate.³⁾

Așa se încheie această ofensivă de maghiarizare prin limba matricolelor bisericesti.

Pr. Gheorghe Lițiu

¹⁾ Prot. ses. cons. seria 121—1847.

²⁾ Prot. ses. cons. seria 270—1847.

³⁾ Prot. ses. cons. seria 100—1848.

Cetiți cu drag și răspândiți în cât mai multe familii „CALEA MANTUIRII”, cuvântul adevărului creștin.

Inapoi la morala evanghelică

E timpul să se vorbească din nou despre problema aceasta. Omenirea prea se opintește din răspu-terți și cu toate proorociile de bine, prea se lungeste vremea de așteptare.

Intr'o epocă tot așa de ostenită ca și a noastră, apăru în lume un om îndumnezit de către pământeni și în același timp un Dumnezeu înoment (1) către cer, care se'ngrijoră, ba chiar se'ndușă de ceea ce-i fu dat să constate pe pământ. Acest personaj alor două târâmuri, se apucă de lucru. Trăi și propovădui negalat până azi.

Către o clasă de oameni, către cei muți, cei cari n'aveau decât sufletul în oase, către săracii, către flămânzii cari n'aveau decât două mâini care numai cu multe silinți puteau să facă față cererilor gurei, către aceștia a zis că fericiți sunt așa, că bine le va fi într'o altă împărăție.

Către o altă categorie de oameni, către acela cari vor fi suferit cine știe ce nedreptate în fața judecătorilor și a puternicilor de-atunci, către cei cari vor fi avut motive să șcrâsnească din dinți, zicea că mai câștigată e cauza descleștând pumnii amenințători, mai liniștitor e clătînând din cap nu a pagubă, ci a iertare, a înțelegere, a blândețe.

Către împătimiții cu trupul, zicea să se lupte cu păcatul chiar la obârșirea lui. Să nu desfrâneze nici cu privirea, nici cu gândul, cu imaginația.

Către porniții la bătăie, la vărsare de sânge, zicea să nu dea cale nici mâinii chiar.

Și 'nsfârșit, dacă nu era nimic de făcut cu ambițioșii, cu mândrii, cu răsbunătorii, liniștirea, pacea, zicea ei, se poate obține din latura celui ce e obiectul agresiunii. După ce-ai fost lovit pe un obraz, să-l întorci și pe celalalt; după ce ți s'a luat halna, să dai și cămașa; după ce-ai fost târît o milă, să mai mergi două; după ce-ai fost trădat și înjurat, să grăleşti de bine.

Unli auzind așa predică, ziseră că-l o morală de sclavi. Cel mai mulți au zis cu evanghelistul filosof Ioan că: „Niciodată nu a vorbit un om ca omul acesta” (7. 46).

Unde mai adăugăm că acest om-Dumnezeu, care se numea Iisus Nazarineanul, a grăit și celor ce purtau destinele pământesti ale popoarelor. „N'ai avea nici o putere asupra mea, dacă nu ți-ar fi fost dat ție de sus”, zicea către un înalt demnitar de pe-atunci, ceea ce era un rezumat al scripturii din Înțelepciunea lui Solomon, pe care n'a venit s'o strice: „Auziți dar împăraților... și înțelegeți, luați învățatură voi cari judecați marginile pământului. Băgați în urechi voi cei ce stăpâniți peste mulțimi... Pricepeți că stăpânirea vi s'a dat dela Domnul și puterea dela Cel Preatnalt care va cerceta faptele voastre.

Filndcă, deși dregători ai împărăției lui, n'ați judecat drept, nici legea n'ați păzit-o... Groaznic și fără de veste el va sta asupra voastră, căci pentru cei mari judecata va fi cumplită" (6, 1-6).

De ce totuși, la așa cuvinte care n'au mai fost spuse de alt om, a stat și stă omenirea împotriva?

Pentru un ghimpe, pentru o „lege” blestemată, pe care nu ne silim din toate puterile s'o reducem la tăcere în noi: „Căci nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc” scrie un alt apostol filosof (Rom. 7, 19).

Nu voim îndeajuns, din răspuțeri. Aceasta e cauza. Vedem că-s bune îndemnurile lui Hristos, le aprobăm, dar nu vrem să le împlinim cu toată țărta voinții.

„Dar ce să facem?” (Luca 3, 10).

„Toată valea să se umple și tot muntele și dealul să se micșoreze și căile strâmbe să se îndrepte” (Luca 3, 5). Să fie înlăturat tot de ce se plângea sfântul apostol Pavel. Multă schimbare și voință.

Iată mai pe larg în predica altul grăitor întrecut numai de Hristos, în aceea a lui Ioan Botezătorul: „Cel ce are două haine... cel ce are bucate să dea”. Apel la mila gospodărimii, la producător „Nimic mai mult decât vă este rânduit să nu faceți”: Apel către funcționărima, către cel care administrează și conduc, cari, adesea amână, incurcă și răstălmăcesc legiurile după cum îi taie capul. „Nu asupra nimeni, nu năpăstuiți și fiți mulțumiți cu leftele voastre”. Apel către militărima obișnuită să devasteze și să necăjească civilimea.

Nu-i așa tot îndemnuri bune, cum nu le ma spus decât unul doi în lumea aceasta.

Înapoi dar la pagina aceea care grătește despre întoarcerea obrazului spre lovire, și la aceea care se adresează celor ce produc, celor ce legiuiesc și celor ce ostășesc cu armele.

Popoare și cârmaci de noroade, creștinismul, Biserica vă sfătuește să veniți la leacurile și armele ei. Înapoi la pagina aceea!

Pr. Gh. Perva

Despre ce să predicăm?

Duminecă în 11 Februarie 1945 să vorbim despre:
POSIBILITATEA RELIGIEI.

Religia, ca să existe în lumina și pe temelia adevărului, este condiționată de doi factori: Dumnezeu și omul. Există Dumnezeu — de existența omului, de realitatea lui empirică, cine se îndoiește? — religia e posibilă; nu există Dumnezeu, religia nu e numai zadarnică, dar e o ficțiune, o boală a sufletului, o înșelăciune, o deșertăciune, un vis himeric.

Că Dumnezeu există, după expresia regelui biblic (David), numai nebunii sunt în stare să tăgăduiască; oamenii care au o constituție psihologică

defectuoasă, ori chiar monstruoasă, care nu mai au nici simțul religios, nici mintea sănătoasă, nici inima curată. Logic, natural și clar: orice lucru își are un autor, orice lege un legiuitor, orice atelier un șef, orice clădire un arhitect, orice operă de artă un artist creator, orice copil un tată și orice societate un conducător. Nici lumea nu ne-o putem închipui altfel, adică fără de o Causă creatoare, fără de un Tată iubitor, fără Dumnezeu. Și după cum, în mod normal: orice autor își are lucrările sale, orice legislator poartă grija legilor sale, orice șef își supraveghează atelierul, orice arhitect își arată vrednicia prin clădirile sale, orice artist creator își desvăluie darurile prin operele sale, orice tată întreține legături de iubire cu fiii săi și orice conducător își vedește personalitatea și genialitatea prin înțelepciunea cu care stăpânește și povățuește societatea sau statul în fruntea căruia se află, tot așa și Dumnezeu, marele creator, autor, arhitect, legislator și conducător al lumii, întreține legături și face comunicări cu opera sa, în special cu ființele spirituale, dotate cu facultăți raționale, afective, sensitive și voliționale — asemănătoare cu ale Lui — care sunt oamenii. Mai mult: dacă om pe om se poate sfătui, învăța și conduce, cu atât mai natural și rațional, Dumnezeu poate inspira, lumina și conduce omul pe căile binelui, adevărului și frumosului sacru, spre ținta lui finală, spre fericirea eternă. Omul, la rândul său, încă poate ajunge la cunoștința acestei conduceri prin facultățile lui sufletești, atât prin experiența internă (credință, rațiune, sentiment și voință), cât și prin experiența externă (simțuri, legi, ființe și obiecte naturale).

În felul acesta, posibilitatea religiei este dată și evidentă, și din partea omului și din partea lui Dumnezeu.

Că religia este cu puțință numai ca legătură spirituală, ca raport viu și comuniune de iubire sfântă între Dumnezeu și om, ne-o exemplifică și diferitele încercări neizbutite de a crea religii fără Dumnezeu, religii „între marginile rațiunii și ale experienței empirice”, religii în care să existe un singur factor, omul.

În 10 Noembrie 1793, pe străzile Parisului revoluționar se scurge, spre catedrala Notre-Dame, un alai extraordinar. Mulțimea, îmbătată de ateism, aclamă o nouă divinitate: zeița Rațiunii („La déesse Raison”). În carul de triumf, noua zeiță, o actriță destrăbălată (Fanny Aubry) — concurenta lui Dumnezeu — îmbrăcată în spuma mătăsurilor, împarte vulgului surâsurile și zimbetele ei desfrânate. În jurul carului, brațele adoratorilor ei poartă amfore mari, din care se îmbrăștie fumul miresmelor arse în cinstea zeiței. Sacrilejul își ajunge culmea când „zeița de o zi” este așezată pe altarul celebrei catedrale și aclamată în delir. Noua divinitate, Rațiunea, avea menirea să „radă” de pe fața „orașului luminii” vestita catedrală, „superflua splendoare gotică” (după cum o numeau „patrioții” vremii).

Ce s'a ales din tot acest spectacol scandalos și nerușinat. Nimic. Zeița dansatoare, la Operă, într'un balet de senzație, care reprezenta „Gloria“, lovită de brațul destinului și-a rupt o mână și astfel a ajuns să trăiască dintr'o pensie viageră, uitată de „națiunea recunoscătoare“, iar noua religie a rămas o simplă încercare de teatru, pseudo-religioasă, o pată între alte pete care mânjesc paginile istoriei omenirii.

Altă exemplificare. Cu câteva decenii mai târziu, un gânditor vestit (A. Comte) dă naștere unui nou sistem filosofic: pozitivismului, pe temeiul căruia izvorul tuturor cunoștințelor este experiența. Numai acele ființe și fenomene există, despre a căror realitate ne convingem pe cale pozitivă, prin experiență. În lume există mistere transcendente, adevăruri dincolo de lumea fizică (metafizice) și dincolo de lumea spiritului (metapsihice). Ele însă nu ne interesează, ca și când nici n'ar exista, deoarece nu se pot pătrunde și explica. De pildă, ființa și existența lui Dumnezeu nu se poate dovedi prin experiență; de asemenea nici sufletul, nici viața, nici nemurirea. Din pricina aceasta, încercarea de-a le explica e fără scop și fără rezultat. Până să ajungă la convingerea aceasta, spune pozitivismul, omenirea a trecut prin trei faze sau stadii: faza *teologică* sau religioasă, adică trecerea dela fetișism la politeism și dela politeism la monoteism; faza *metafizică* sau filosofică, adică trecerea dela lumea supranaturală la natură, și faza *pozitivistă* sau științifică, adică trecerea dela contemplarea la explicarea fenomenelor naturii. Ajunsă în faza aceasta ultimă, omenirea nu mai are lipsă de religie. Acum religia dispare, ca să lase loc științei, unei religii noi, în care Dumnezeu nu mai are ce căuta. Rămâne omul singur, unitatea de măsură a tuturor lucrurilor, cum ziceu vechii materialisti. Totuși, ca să nu rămână oamenii fără nicio religie, A. Comte încearcă să întemeieze o nouă religie, „religia umanității“, o religie fără Dumnezeu. Noua religie, ateistă, are ierarhie și cult în regulă, ca și religia creștină, cu deosebirea că ierarhia în religia umanității a constituit învățații, iar cultul genii, marii creatori și binefăcători ai omenirii.

Ce s'a ales și din religia aceasta? Nimic, ca și din religia rațiunii. N'are nici preoți, nici temple, nici martiri, nici ucenici... Trebuie să constatăm că cele trei stadii, prin care ar fi trecut omenirea, sunt arbitrare. Religia există și astăzi, în faza experiențelor pozitive, iar pozitivismul a existat și în stadiul omenirii necivilizate. De altă parte, precum vom vedea ceva mai departe, natura prin experiențe prin excelență pozitiviste ne duce la adevărul existenței ființei lui Dumnezeu și a sufletului, iar învățații, cei mai mari naturaliști, au fost pilduitor de religioși. Apoi e neștiințific să tăgăduiești ceea ce nu poți cunoaște empiric. O filosofie care pur și simplu neagă enigmele, este neserioasă, neștiințifică. Acestea din punct

de vedere teoretic. Practic, religia umanității a rămas o iluzie și o absurditate, în felul în care a fost contemplată. Pozitivismul ca religie este inferior și fetișismului, al cărui aderenți cred că în dosul fetișului adorat există o ființă binefăcătoare sau forță transcendentă, pe când obiectul religiei umanității este inexistent. Marele arhiereu al acestei religii a rămas ridicol cu atât mai mult cu cât nu recunoaște nici măcar nemurirea sufletului. În felul acesta — dacă sufletul nu există, nemuritor și independent de corp — cultul geniilor e o ficțiune, o vorbărie goală, o înșelare de sine și nimic mai mult. Așa se înțelege de ce pozitivismul a sfârșit în materialism și religia umanității în... inexistență.

Ne oprim la aceste două exemple, deși s'ar mai putea înșira și altele. Din cuprinsul lor se vede așa de bine că religia e cu puțință numai între cei doi factori: Dumnezeu și omul. Cine nu admite pe Dumnezeu și sufletul, nu admite nici religia. O religie vie, autentică și fecundă, trăește din comuniunea sufletului cu Dumnezeu*. O religie fără Dumnezeu face din om zeu, idol, ceea ce înseamnă o decădere, o întoarcere la primitivism, la cultul idolilor. Pe lângă toate acestea, o religie fără Dumnezeu nu o practică nimeni, pentru că nu află nimeni în ea ceea ce noi toți căutăm în religie: *mângăerea în suferință, puterea în neputință, încurajarea în luptă, speranța în nenorocire, credința în vreme de ispită și îndolală, iertarea păcatelor, sfințirea și desăvârșirea sufletului, lumina adevărului, bucuria vieții, iubirea divină, adorarea sfântă și fericirea eternă, în comuniune spirituală cu Dumnezeu.*

*

Duminecă în 18 Februarie 1945 să vorbim despre: TRĂIREA RELIGIOASĂ.

Se spune de atâtea ori că religia este o trebuință a sufletului. Așa cum e mâncarea și beutura pentru corp, e religia cu învățăturile și practicile ei pentru suflet: o necesitate. Sufletul ne pretinde și ne obligă să trăim și o viață spirituală, pe lângă cea corporală și animală. Că nu numai cu pâine tăește omul...

Din punct de vedere psihologic, experiența sau trăirea religioasă are următoarea motivare. Întâi de toate, sufletul simte poruncitor nevoia de *a trăi o viață nemărginită și desăvârșită*. Nimic din ce este mărginit și trecător, nu ne satisface deplin. Suntem nemulțumiți și nemulțumirea este dovada contradicției, semnul că ne aflăm într'o situație nefirească și imperfectă. Există un contrast între aspirațiile sufletului și lumea încunjurătoare. Gândirea caută adevărul absolut; sentimentul caută fericirea eternă; voința

* Dacă un întemeietor de religie istorică, Budha, a putut să fie ateu, aproape de ateism, sau indiferent față de Dumnezeu, aderenții lui l-au zeificat pe el, una; și a doua: budhismul este o reformă a brahmanismului, religie plină de zei, care uneori merge până la panteism. Deci budhismul nu poate fi dat ca exemplu de religie fără Dumnezeu.

caută binele infinit. În tot ce gândim, simțim și vom, căutăm perfecțiunea, căutăm sfințenia și beatitudinea nemărginită. Căutăm... și nu aflăm. În locul adevărului absolut, aflăm relativitatea; în locul fericirii eterne, întâlnim realitatea suferinței; în locul binelui suprem, răul și moartea; în locul sfințeniei, păcatul și în locul beatitudinii chinul, tragicul. În felul acesta, nici rațiunea, nici sentimentul, nici voința, nici conștiința, nu sunt satisfăcute. Sufletul rămâne nemulțumit și neîmpăcat. Din contrastul dintre lumea nemărginită și viața desăvârșită, pe care le caută și contemplă spiritul nostru, și dintre lumea mărginită și viața neîmplinită pe care le aflăm în noi și în jurul nostru, se naște trebuința religioasă. Religia ne răspunde că lumea din spiritul nostru și viața din corpul nostru nu sunt tot una cu lumea și viața dimprejurul nostru. Religia ne încredințează că dincolo de relativitatea adevărului omnesc, există un adevăr absolut; că dincolo de păcat, durere și moarte, există virtutea, fericirea și nemurirea. Religia împacă contradicțiile, antinomiile și contrastele; religia ne satisface, ne împlinește nevoia de a trăi viața în plinătate, sfințenia, perfecțiunea, divinitatea și eternitatea ei.

În rândul al doilea, sufletul omului tânjește după *mântuire*. Conștiința păcătoșeniei și răspunde rea morală nu îi dau liniște. Sunt în luptă două euri, două firi stăpânite de două chemări și atracții: trupul cu sufletul, materia cu spiritul. „Gâlceava” se naște din tendința trupului de a se lăsa înlănțuit, robit de vraja lumii trecătoare, și din tendința sufletului de-a se elibera de sub tirania materiei și a răului. De o parte avem setea de plăceri și patimi vinovate, iar de altă parte dorul de libertate și de mântuire. Religia răspunde aspirațiilor cerești ale sufletului. Când sufletul este cuprins de neliniște, ea îi oferă pacea; când e strâns în lanțul robiei patimilor, ea îi oferă libertatea; când e stăpânit de îndoială asupra valorii, rostului și scopului vieții, ea îi oferă credința, speranța, iubirea și sfințirea; când e chinat de gândul morții și al nimicirii, ea îi oferă lumina vieții fără de prihană, grația mântuirii și nemurirea.

În rândul al treilea, sufletul omului tinde spre *obârșie*. Nu se împacă în nici un chip cu *singurătatea*. Ca și când ar fi izolat, pierdut și singur în lume, El își caută neodihnit obârșia, casa părintească. Simte și presimte că nu este din lumea aceasta. Aude ecouri din altă lume. Glasul inimii îi șoptește că are un Dumnezeu, un Tată creator, protector, mântuitor și judecător. Prin *iubirea și adorarea lui Dumnezeu, religia dă sufletului omnesc satisfacția supremă*: îl scoate din izolare și singurătate; răspunde strigătelor lui după ajutor; îi împlinește dorul mântuirii; îi produce bucuria de a trăi eliberat, împăcat și fericit; îi dă putința să petreacă în atmosfera duhului,

în apropierea lui Dumnezeu, în starea de puritate și beatitudine, în care inima noastră se simte așa de bine.

Din astfel de pricini este vădit, că „cea mai esențială experiență în trăirea religioasă e legătura, raportul strâns ce există între Dumnezeu și om. Prin această experiență, religia străbate întreg câmpul spiritului omnesc și al activității umane. Impune *rațiunii* omenești o concepție despre lume, în sensul căreia lumea empirică și omul sunt în legătură causală și funcțională cu realitatea absolută, cu Dumnezeu. Impune *simțirii* transformarea realității brutale și pline de suferințe în sentimente ale curățeniei și fericirii absolute. Conștiința religioasă primește o seamă de sentimente noi: dependență de Dumnezeu, încredere, stimă, venerațiune, iubire față de Dumnezeu și independență față de lume. Impune *voinței* ascultare de normele absolute și încredere în garanțiile morale absolute. Conștiința îmbogățită cu trăirea, cu experiența existenței reale a lui Dumnezeu, devine un comandament de viață, devine conștiință morală. Credința în Dumnezeu împrumută omului o atitudine de stăpân, de creator, de protector față de lume, însoțită de sentimentul independenței, libertății și răspunderii. Schimbă centrul vieții spre tendințe altruiste și armonioase, care se manifestă în asceză și putere sufletească, în curățenie și iubire” (I. Goron).

Trăirea religioasă variază dela om la om, după construcția psiho-fizică a individului, după forța tradiției și particularitățile mediului familiar, social și fizic în care trăește. Psihologia religioasă cunoaște un mare număr de *tipuri religioase*. Astfel (după I. Goron) preponderența unei funcțiuni a spiritului ne dă tipul gnostic, mistic și moralist. Când în trăirea religioasă precumpănește rațiunea, avem *tipul gnostic*, omul care trece toate credințele religioase prin examenul cunoașterii logice. Când în trăirea religioasă precumpănește sentimentul, avem *tipul mistic*, omul care experimentează în duh, până la maximum, credințele religioase. Când în trăirea religioasă precumpănește voința, avem *tipul moralist*, omul care exemplifică în conduita sa zilnică principiile religioase. Acestea sunt cele mai obișnuite exemplare sau tipuri religioase.

Mai sunt și altele. De exemplu, după gradul de cultură a oamenilor avem: *tipul hedonist*, care în trăirea religioasă urmărește plăcerea inimii și desfătarea ochilor; *tipul utilitarist*, care în trăirea religioasă urmărește folosul, avantajul unei vieți sufletești fără de niciun risc; liniștită și împăcată cu Dumnezeu, cu lumea și cu sine; *tipul spiritualist*, care în trăirea religioasă urmărește desfătarea spiritului, satisfacția de a trăi în comuniune de iubire sfântă cu Spiritul Suprem, cu Dumnezeu. După temperamentul emotiv al oamenilor avem: *tipul pesimist*, care vede totul în negru, și *tipul optimist*, care vede totul în culori trandafirii. După gradul de intensitate a cre-

dinței și conștiinței păcătoșeniei, avem tipul religios deviat *introvertit* și *idolatra* care, în conflictul dintre suflet și trup, sub influența unor factor psihologici, culturali și sociali, se leagă cu toată ființa sa de lumea „aceasta” de „raiul pământesc”, și tipul religios *extrovertit* care, în conflictul dintre trup și suflet, nemulțumit cu egoismul cărnii și cu patimile trupului, se alipește de lumea „cealaltă”, a spiritului nemuritor și a raiului ceresc. Intre aceste două tipuri este un conflict iremediabil: *introvertitul* / *idolatra* și *ateu* e cel mai mare dușman al *extrovertitului*. Conflictul acesta evidențiază încă odată că religia este universală, deoarece „psihologicește nu există om necredincios”. Fiecare om are credința într'un raiu: ceresc sau pământesc, sufletesc sau trupesc, divin și etern sau omenesc și vremelnic; fiecare om nădăduște în el, este atras spre el și luptă să-l cucerească sau să-l înfăptuiască. Uneori acest raiu este înlocuit sau îndestulit cu surrogate: cu programe politice, cu revendicări sociale, cu realizări tehnice, cu creații artistice, jocuri sportive, care se constituie în zei și pretind dela închinătorii lor jertfe și devotament până la moarte. Conflictul dintre *introvertiți* și *extrovertiți* ne mai arată că trăirea religioasă este în raport direct cu educația sau creșterea religioasă. „Credința se poate educa” (I. Goron) și de aceea propagarea ei se impune cu necesitate împotriva surrogatelor și devierilor religioase.

Mai există tipuri religioase de asceți, eroi, vizionari, conservatori, revoluționari, misionari, etc. care contrastează cu două tipuri de oameni dintre cei mai detestabili: *scepticii* și *indiferenții*.

Scepticii sunt oamenii care nu au nicio credință și se îndoiesc de toate cunoștințele. Unde apare scepticismul, filosofia îndoielii, este un semn de boală, o dovadă a degenerării spirituale și a corupției morale. O societate cuprinsă de scepticism e o societate bolnavă, lipsită de orice nădejde de fericire, obosită și paralizată. Unde stăpânește scepticismul, nici religia, nici știința, nici progresul, nu sunt cu putință. Unde se încuibă scepticismul, se încuibă otrava, din care se produc nenorociri și torturi sufletești, ca: desnădejdea, neliniștea, desgustul de viață, nemulțumirea, nesiguranța, tristețea etc. Scepticismul e moartea culturii.

Indiferenții sunt oamenii în care a adormit simțul răspunderii și s'a stins orice interes pentru comunitatea în care trăiesc. Nu-i pasionează nimic din ce nu se încadrează în sfera egoismului lor. Nu sunt nici calzi nici reci, nici credincioși nici atei, nu se însuflețesc pentru niciun ideal. Religia, cultura, destinul, colectivitatea, sunt noțiuni care în conștiința lor nu au niciun ecou, ca și când pentru ei nu ar mai fi nicio problemă de deslegat. Pentru religie, oamenii aceștia, nepăsătorii, sunt o povară și un

scandal continuu, din simplul motiv că nici nu-și practică religia, nici nu se lapădă de ea.

Deasupra tuturor acestor tipuri, există unul în care se întâlnesc și se contopesc, într'o personalitate exemplară, toate caracterele bune, adevărate și frumoase, un tip în care tipul gnostic devine una cu tipul mistic, moralist, optimist și spiritualist, și anume tipul religios desăvârșit, *sfântul*. La sfinți, trăirea religioasă e maximă. Trăirea aceasta le produce cea bucurie negrăită, care-i face să renunțe, de dragul ei, la toate bunurile lumii și să îndure toate nevoile și chinurile până la martiriu. Bucuria aceasta duhovnicească, bucuria sfinților, este cea mai mare mulțumire pe care o dobândește credinciosul în trăirea religioasă. E cea mai scumpă răsplată a experienței religioase și cea mai puternică forță care leagă sufletul de religie și prin religie cu Dumnezeu.

În trăirea religioasă simțim că am ajuns la liman, la obârșia divină din care am căzut, la idealul fericirii după care alergăm, la odihna care ne satisface conștiința și împacă inima. De aceea, puterea ei de convingere întrece orice demonstrație.

Ca florile potirul spre soare și ca focul flacările spre slăvi, — niciodată spre pământ dar totdeauna spre cer, — așa și sufletul religios tinde mereu mai sus și mai departe, pe calea experienței pe care trăirea bucuriei duhovnicești îl duce până în fața lui Dumnezeu.

Informațiuni

LA MOSCOVA s'a ținut congresul pentru alegerea Patriarhului Rusiei ortodoxe. A fost ales I. P. S. S. Mitropolitul Alexie al Leningradului. Indată a fost și instalat. Peste 50.000 persoane au participat la solemnitatea aceasta, care a fost și filmată.

La congres au fost invitați toți Patriarhii Bisericii Răsăritului. Patriarhul din Constantinopol a fost reprezentat prin Mitropolitul Germanos al Phiatirului, Patriarhul din Ierusalim prin Arhiepiscopul din Sebasta, Patriarhul din Alexandria printr'o delegație în frunte cu Arhiepiscopul Atanasie al Mareotiei și Georgia prin Patriarhul Calistrat.

I. P. I. S. Patriarhul Nicodim al României a fost reprezentat printr'o delegație de înalți clerici cari au părăsit capitala cu avionul.

Din delegație fac parte: P. S. Iosif Gafton, episcopul Argeșului, Pr. Constantin Burducea, președintele „Uniunii Preoților democrați din România” și Pr. Petrescu-Visarion. În felul acesta, după o intrerupere de 27 ani, se reiau legăturile vechi dintre cele două biserici ortodoxe.

Sedința inaugurală a congresului a avut loc în vechea catedrală „Reînvierea” din Moscova.

Dr. Gh. POP, ministrul Cultelor și Artelor, a înaintat comisiei române pentru aplicarea armistițiului rezultatul anchetei dela episcopia luterană din Sibiu. Astfel după 23 August au fost internați în lagărul dela Tg.-Jiu, episcopul V. Staedel cât și membrii hitleriști din consistoriu. Deasemeni Ministerul nu va instala nici pe fostul episcop Glondys, care deși înlăturat de hitleriști în 1940, a avut totuși manifestări în favoarea hitlerismului. În momentul de față Ministerul pregătește lucrările pentru convocarea unui congres general al bisericii evanghelice luterane din Transilvania, care va fi chemat să aleagă un nou consistoriu și un nou episcop. (b. d. p.)

NUMIRI. Ven. Consiliu Eparhial, având în vedere că au fost repuse în funcțiune instanțele disciplinare și că aceste instanțe în Eparhia Aradului nu puteau activa din cauza că sunt descompletate, a numit — până când va hotărî Adunarea Eparhială — în Consistorul spiritual eparhial de președinte pe P. C. Prot. prof. Nicolae Țandru și membri: Pr. Cornel Mureșan din Arad-Grădiște și Pr. Petru Bogdan din Arad. Delegat în Consistorul spiritual mitropolitan a fost numit Pr. Dimitrie Morariu din Pecica.

LA CLUJ, prin strădania P. S. S. Episcopului Nicolae Colan, cu concursul autorităților locale și a oamenilor de bine, s'a deschis la 8 Ianuarie un Liceu ortodox de băieți și fete, instalat în localul fostului liceu de fete „Domnița Ileana”. Direcțiunea școlii este încredințată părintelui Emil Nicolescu, profesor suplinitor la Academia Teologică „Sf. Nicolae”.

În cuvântarea de inaugurare, P. S. S. Episcopul Nicolae a vorbit despre atmosfera de familie care va trebui să se desfășure în școala nouă și despre idealul moral care trebuie urmărit de către educatori. — „Noblețta sufletului o desăvârșește numai educația creștinească, — a spus P. Sf. S. Hristos ne-a înfățișat pe adevăratul om demn de făptura și scopul lui în viață. El a creiat și ne-a lăsat modelul de perfecțiune ce trebuie să-l urmărim. A fost pentru toate timpurile cel mai desăvârșit dascăl. În învățatura și viața Lui pământească, dascălii zilelor noastre au căutat și găsit toate principiile educative necesare la înobilirea sufletelor”.

Inregistrăm acest eveniment cultural cu o deosebită bucurie. Episcopia Clujului luptă cu spor bun pe linia intereselor permanente și a idealurilor istorice ale Neamului și ale Bisericii.

CURSURILE ACADEMIEI TEOLOGICE din Arad s'au început la 5 Februarie a. c. Rectoratul invită pe toți studenții să urmeze regulat cursurile, deoarece scutiți de frecvență sunt numai acei studenți, care își îndeplinesc serviciul militar. În cele 4 cursuri s'au înscris 63 studenți.

Internatul s'a deschis în casa parohiei din strada Mețianu 16.

COMUNICAT. Cucernicii preoți refugiați cari sunt utilizați la parohiile din Eparhia ort. rom. a Aradului, sunt rugați a trece pe la Casieria Episcopiei, pentru a-și ridica salariul pe lunile Octombrie, Noiembrie și Decembrie 1944.

Școala de Duminică

6. Program pentru Duminică 11 Februarie 1945.

1. *Rugăciune*: Hristoase, lumina cea adevărată...
2. *Cântare comună*: Către Născătoarea de Dumnezeu..
- 3—4. *Cetirea Evangheliei* (Matei 25, 14—30) și *Apostolului zilei* (II Corinteni 6, 1—10) cu tâlcuire.
5. *Cântare comună*: Fericiți cei săraci cu duhul... și: Fericiți cei ce plâng... (70. Cânt. rel. pg. 86).
6. *Cetire din V. T.*: David crută viața lui Saul. (I. Regi c. 24).
7. *Povește morale*: Aducerea aminte de moarte și de judecată. (Eclesiastul c. 11).
8. *Intercalări*: (Poezii rel. etc.).
9. *Cântare comună*: Porunca cea cu taină.. (70. Cânt. rel. pg. 13).
10. *Rugăciune*: Rugăciunea 5. dela Vecernie.

A.

7. Program pentru Duminică 18 Februarie 1945

1. *Rugăciune*: Tatăl nostru.
2. *Cântare comună*: Către Născătoarea de Dumnezeu...
- 3—4. *Cetirea Evangheliei*: (Matei 15, 21—28) și *Apostolului zilei* (II. Cor. 6, 16—7, 1) cu tâlcuire.
5. *Cântare comună*: 1. Fericiți cei săraci cu duhul...; 2. Fericiți cei ce plâng...
6. *Cetire din V. T.*: Moartea lui Samuil. Nabal și Abigail. (I. Regi c. 25).
7. *Povește moral*: Vârsta bătrâneții și sfârșitul vieții. (Eclesiastul c. 12).
8. *Intercalări*: (Poezii rel. etc.).
9. *Cântare comună*: Porunca cea cu taină...
10. *Rugăciune*: Rug. 6. dela Vecernie.

A.

Nr. 210—1945.

COMUNICAT

Aducem la cunoștința tuturor C. Părinți Preoți, că pe preotul Ioan Mărgărint, refugiat dela parohia Făstăci, jud. Vaslui, și domiciliat în prezent în parohia Crocna, a fost oprit a liturgisi la Sf. altar și a săvârși lucrări sfinte, în cuprinsul Eparhiei Aradului, pentru delictе disciplinare grave.

Arad, la 31 Ianuarie 1945.

† ANDREI
Episcop.Tratan Ciblan
cons. ref. eparhial.